

O MAĎARSKOM FILOZOFICKOM MYSLENÍ

Közéletések a magyar filozófia történetéhez. Magyarország és modernitás (Prístupy k dejinám maďarskej filozofie. Uhorsko a modernita.) Béla Mester, László Percz (eds.), Budapest, Áron Kiadó 2004, 432 s.

Hegel kedysi, možno trochu nelichotivo – a dnes, vo veku politickej korektnosti by sa mu to určite zazlievalo – spomínal národy, ktorých sa ešte nedotkla filozofická myšlienka. Asi mal na mysli skôr absenciu filozofických autorít, tzv. majstrov-mysliteľov, absenciu tvorby veľkých diel, nie znalosť filozofie, nie neprítomnosť filozofie ako vyučovacieho a študijného predmetu. Existujú totiž dvojaké dejiny filozofie alebo, vyjadríme to inak, dejiny „veľkej“ a dejiny „malej“ filozofie. Zborník je zameraný na sledovanie dejín tejto „malej“ alebo, inak povedané, recipovanej a vyučovanej filozofie. Jeho autori sledujú problematiku historiografie filozofických prác písaných v maďarskom jazyku. Ide o zborník príspevkov, zoradených do nasledovných tematických blokov: *Teritórium a jazyk maďarskej filozofie, Filozofická recepcia v 19. storočí, Filozofická kreativita v 19. – 20. storočí, Možnosti „sociálnej filozofie“*.

Ťažisko príspevkov sa nachádza v Uhorsku 19. storočia, pravda, s výbežkami do 18. a 20. storočia. Bolo to zakladateľské storočie a týkalo sa to aj systematického udomáčňovania filozofie ako formy poznávania i ako predmetu štúdia na stredných a vysokých školách. Keď absentujú autori registrovaní kompendiami dejín filozofie, pri spracovávaní témy zborníka sa dostáva k slovu nielen metodologické inštrumentárium dejín filozofie, ale aj inštrumentárium takých disciplín výskumu, ako sú dejiny ideí a dejiny vzdelávania. Jedným z podstatných udalostí v kultúrnych dejinách národov strednej Európy v 19. storočí sú tzv. lingvistické revolúcie, kodifikácie spisovných jazykov prispôsobených modernite a budovanie vysokých kultúr na ich základe. Tak prešla aj filozofia ako predmet vzdelávania procesom, ktorý sa rovná znovuzrodeniu, pretože doterajšia forma i jazyk jej prezentácie sa menia. Príspevky zborníka tento proces odrážajú, pretože tematizujú problematiku vynájdenia maďarskej terminológie i odborného jazyka filozofie a v neposlednom rade venujú pozornosť aj jej inštitucionálnemu zastrešeniu. Mimoriadne zaujímavá je v tejto súvislosti štúdia Ondreja Mészárosa venovaná školskej filozofii v Hornom Uhorsku v 19. storočí, ktorá bola publikovaná aj v slovenskom jazyku v časopise *Filozofia* v roku 2003. Zborník dokumentuje rozvoj filozofického bádania, ktorý sa, samozrejme, nezaobišiel bez recepcie a importov, a kladie aj otázku originality, resp. filozofickej kreativity v 19. a 20. storočí. Alexander Bernát a Károly Böhm sú najviac spomínaní autori s nárokom na samostatné filozofické prístupy.

Mimoriadnu pozornosť si zaslúži blok príspevkov nazvaný *Možnosti „sociálnej filozofie“*. V tomto kontexte determinovanom problematikou prestavby uhorského

štátu vo zväzku habsburskej monarchie na maďarský národný štát figurujú mená politického filozofa a teoretika štátu Józsefa Eötvösa, autora dvojzväzkového diela *Vládnuce idey 19. storočia a ich vplyv na štát* (1851 – 1854), autora národnostného zákona z roku 1868, neuvedeného do života, ako aj mená Jánosa Asbótha a Béniho Kállaya, ktorí udomácnili Johna Stuarta Milla v uhorskom politickom diskurze. Maďarská recepcia Milla je pozoruhodná tým, že sa snaží premýšľať o millovskom liberalizme v rámci problematiky uhorského štátu v dualistickej monarchii. Vedie to k tomu, že hoci Asbóth i Kállay začínajú ako liberáli, končia napokon ako konzervatívci. Asbóth vypracoval koncepciu, ktorá v konečnom dôsledku favorizuje štátny záujem a podriaďuje mu slobodu individua. Recepcia Milla, ktorý bol zvolený aj za člena Maďarskej akadémie vied, prebehla v maďarskej odbornej literatúre v dvoch vlnách: v 60. a 70. rokoch (do tohto obdobia spadá preklad hlavných hlavných Millových prác: už v roku 1867 boli napr. preložené a vydané práce *On Liberty* a *Considerations on Representative Government*) a potom na prelome 19. a 20. storočia. V zborníku sa tematizuje prvá vlna. Millova práca *Utilitarianism* si však cestu do maďarského diskurzu nenašla. O dôvodoch, ako aj o tradíciách utilitaristického myslenia v Uhorsku viažucich sa na meno a dielo Istvána Széchenyiho sa v práci referuje. Kapitola *Možnosti sociálnej filozofie* je súčasťou silnejúceho záujmu maďarskej akademickej obce o spracovanie dejín politického a sociálneho myslenia v Uhorsku a Maďarsku. V tejto súvislosti treba upozorniť aj na práce Istvána Schletta z posledných rokov tematizujúcich liberalizmus v Uhorsku, ktoré ju vhodne dopĺňajú.

Mimoriadne zaujímavá je analýza Eötvösovho politického myslenia a jeho západoeurópskych zdrojov, jeho recepcie v západnej Európe, jeho kontaktov so súvekými európskymi mysliteľmi, ako aj jeho problematického ohlasu v maďarskej odbornej literatúre. Podľa Williama M. Johnstona, autora práce *The Austrian Mind* (1972), Eötvösova spomenutá práca znesie porovnanie s Tocquevillovým *Starým režimom a revolúciou*. Je pritom zaujímavé, alebo pre región strednej Európy symptomatické, že jeho myšlienkové dielo figuruje ako dielo „solitéra“, pretože nenašlo pokračovateľov a prax neskoršieho uhorského liberalizmu bola s jeho koncepciou neporovnateľná a nezlučiteľná. Predstava akéhosi paralelizmu uhorských a anglických verejných inštitúcií a politického myslenia na základe silných antiabsolutistických tradícií v oboch krajinách bola u Eötvösa len príslubom alebo možnosťou vývoja smerom k anglickému vzoru po nevyhnutnom prekonaní kultúrnej a hospodárskej zaostalosti. Koncom storočia však z tejto predstavy zostala len prázdna rétorika, ako konštatuje Béla Mester.

Posledný príspevok v spomenutom bloku je venovaný osudom a mysleniu aj u nás známeho Istvána Bibóa a právneho filozofa Barnu Horvátha, ktorých vývoj negatívne ovplyvnila komunistická diktatúra v Maďarsku. Bibó sa ocitol vo vnútornej emigrácii, ale, ako tvrdí autor, aj v osihotenosti a bez kontaktu s medzinárodnou vedeckou komunitou vypracoval zaujímavú analýzu biedy politiky. Tematický okruh zborníka venovaný sociálnej filozofii si zaslúži pozornosť preto, že jeho autori disponujú nielen znalosťou primárnych textov, ale aj znalosťou rozsiahlej súvekej i novšej sekundárnej literatúry. Čitateľ tak získá dobrý prehľad o dianí v maďarskom politic-

kom myslenia, v politickej teórii i politickej vede („vede o štáte“) za posledných sto rokov. Obdobie dualizmu, ktoré sa u nás vníma predovšetkým z hľadiska národnostnej problematiky, je mimoriadne zaujímavé a viacvrstvové. Autori čitateľovi poskytujú možnosť oboznámiť sa s výkladom súvekých pokusov konceptualizovať uhorskú/madžarskú štátnosť.

Zborník obsahuje viacero príspevkov, ktoré by si zaslúžili preklad do slovenského jazyka. Tematizuje totiž problémy, ktoré sú súčasťou aj slovenských intelektuálnych dejín a v neposlednom rade aj dejín slovenského politického myslenia – stačí odkázať len na Palárikovu reflexiu eötvösovských ideí. Referuje však aj o mysliteľoch, ktorí doteraz stáli mimo slovenského vedeckého diskurzu.

Tibor Pichler

prof. PhDr. Tibor Pichler, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemenova 19
813 64 Bratislava
SR
Tibor.Pichler@savba.sk

DISKUSIE O PROBLÉMOCH ZDRAVOTNÍCKEJ ETIKY A BIOETIKY V POĽSKU

DANUTA ŚLĘCZEK-CZAKON: *Problem wartości i jakości życia w sporach bioetycznych (Problém hodnoty a kvality života v bioetických sporoch)*. 1. vyd. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2004, 261 s. ISBN 83-226-1324-5.

MIECZYŚLAW GAŁUSZKA: *Spoleczne i kulturowe powinności medycyny. Tożsamość zawodowa i atrofia moralna (Spoločenské a kultúrne povinnosti medicíny: Profesijná identita a morálna atrofia)*. Wrocław, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe 2003, 219 s. ISBN 83-7374-013-9.

Rozvoj vedy a techniky v západnej kultúre, ktorý svojimi dôsledkami radikálne zasahuje do všetkých, i tých najintímnejších oblastí života človeka, prináša množstvo diskusií, ktorých spoločným menovateľom sú polemiky o morálnej oprávnenosti niektorých ľudských aktivít a snahy hľadať etikou vymedzené hranice technických možností. Veľké množstvo diskutabilných otázok sa týka priamo alebo sprostredkované poskytovania zdravotnej starostlivosti. Jednu skupinu problémov tvoria etické aspekty procesuálnej stránky práce s človekom, druhú otázky vzťahové. Okrem častejšie diskutovaných (interrupcia, eutanázia) ide o génovú terapiu (často jedinou účinnú možnosť riešenia niektorých dedičných ochorení), nové techniky asistovanej reprodukcie, demografickú reguláciu, transplantácie buniek, tkanív a orgánov, výskum mozgu, farmakologické možnosti ovplyvňovania ľudského správania, klonovanie a mnoho ďalších. Na ich označenie sa v 70. rokoch 20. storočia začal používať termín